2. gaia

Fonetika

Fonetika artikulatorioa

1) **Aire-fluxua.**

Diafragmaren jaitsieraren eta saihetsarteko giharren erlajazioaren bitartez, biriketako bolumena handitu egiten da, eta beraz, airea sartzen da.

Alderantziz, diafragmaren igoeraren eta saihetsarteko giharren kontrakzioaren bitartez, biriketako bolumena gutxitu egiten da, eta beraz, airea kanpora ateratzen da.

Fonetika artikulatorioa

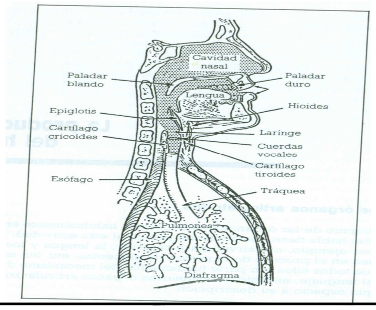

Fonetika artikulatorioa

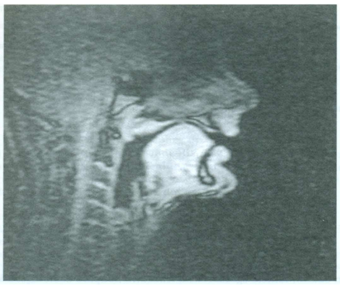

Fonetika artikulatorioa

Trakearen gainean, **laringea**. Ehun kartilaginosoa; bertan daude **ahots-kordak**.

Ahots-kordak bi gihar dira, horizontalean jarrita, atzekaldean kartilago aritenoideei lotuak eta aurrekaldean kartilago tiroideari.

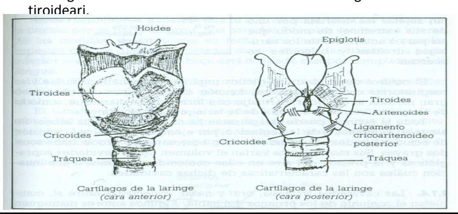

Fonetika artikulatorioa

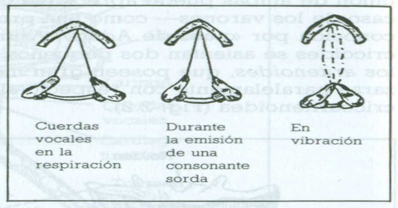

Ahots-korden arteko hutsune triangeluarra **glotisa** da.
Laringea = barrunbe glotikoa.

Fonetika artikulatorioa

2) Ozentasuna edo ahostasuna.

Ahots-kordak tentsioan baldin badaude, elkartuta, aire-fluxuak ahots-kordak dardarka jartzen ditu.

Dardara hau **ozentasuna** edo **ahostasuna** da. Horrela ahoskatutako soinuak ozenak edo ahostunak dira. Dardararik gabeko soinuak soinu **ahoskabeak** dira.

Fonetika artikulatorioa

3) Ahoskuneak (artikulazio puntuak/guneak)

Aho-barrunbean, zenbait artikulatzaile daude, **aktiboak** eta **pasiboak**.

Aktiboak pasiboengana mugitzen dira.

• Aktiboak: mihia eta ezpainak (beheko ezpaina).

• Pasiboak: goiko ezpaina, goiko hortzak, hobi-gaina, ahosabai gogorra, ahosabai biguna eta aho-gingila edo ubula.

Fonetika artikulatorioa

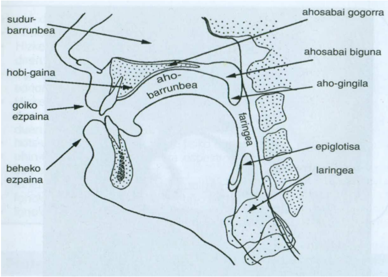

Fonetika artikulatorioa

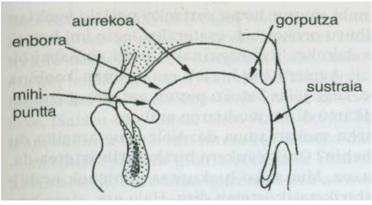

Mihiaren atalak

Fonetika artikulatorioa

Soinu motak ahoskunearen arabera:

•Biezpainkariak
•Ezpain-horzkariak
•Hortz-artekoak
•Horzkariak
•Hobikariak
•Hobi-atzekoak
•Irauliak
•Sabaiaurrekoak
•Sabaikariak
•Belarrak
•Ubularrak
•Faringariak
•Glotalak

Fonetika artikulatorioa

• Biezpainkariak

Azpiko eta goiko ezpainen arteko kontaktoaren bitartez egiten dira.

[p], [b], [m], [β̞]

Fonetika artikulatorioa

- Ezpain-horzkariak

Azpiko ezpaina eta goiko hortzen arteko kontaktoa.

[f], [v]

Fonetika artikulatorioa

- Hortz-artekoak

Mihiaren punta goiko eta azpiko hortzen artean kokatzen da.

[θ], [ð̞]

Fonetika artikulatorioa

- Hortz-hobikariak (horzkariak)

Kontaktoa:

Mihiaren puntaren/aurrealdearen eta
goiko hortzen atzealdearen/hortz-hobiaren artean.

[t̪], [d̪]

Fonetika artikulatorioa

- Hobikariak

Mihiaren puntaren/aurrealdearen eta hobiaren arteko kontaktoa.

[s̺], [s̻], [n], [l], [ɾ], [r]

Fonetika artikulatorioa

- Hobi-atzekoak

Mihiaren bizkarraurrearen eta hobi-atzearen arteko kontaktoa.

[ʃ], [ʒ], [ʧ], [ʤ]

Fonetika artikulatorioa

- Erretroflexuak edo irauliak

Mihiaren puntaren eta hobi-atzearen arteko kontaktoa, mihiaren punta bertikalean edo atzerantz iraulia.

[ʈ], [ɖ], [ɳ], [ɽ], [ɭ]

Fonetika artikulatorioa

- Sabaiaurrekoak / hobikari-sabaikariak

Mihiaren bizkar-aurrearekin ahosabai aurrean kontaktoa.
[ɲ], [ʎ]

Fonetika artikulatorioa

- Sabaikariak

Mihiaren bizkar-aurrearekin kontaktoa ahosabaian (ahosabai gogorrean).

[j̞]

Fonetika artikulatorioa

- Belarrak

Mihiaren bizkarrarekin kontaktoa ahosabai bigunean.

[k], [g], [x]

Fonetika artikulatorioa

- Ubularrak

Mihiaren bizkarrarekin aho-gingila dagoen tokian kontaktoa.

[q], [χ]

Fonetika artikulatorioa

- Faringariak

Soinu **faringeoak** (adibidez hizkuntza semitikoetan) mihiaren sustraia edo erroa faringearen atzekaldeko hormara hurbilduz egiten dira.

[ħ], [ʕ]

Fonetika artikulatorioa

- Glotalak

Ahots-korden itxiera edo estutzearen bitartez egiten dira.

[ʔ], [h]

Fonetika artikulatorioa

4) Artikulatzeko moduak

Soinua artikulatzen denean, airearentzako dagoen konstrikzioa edo hertsadura aho-barrunbean edo sudur-barrunbean.

Pasabidea estuagoa edo zabalagoa izan daiteke, gradu edo maila ezberdinetan.

Fonetika artikulatorioa

- **Herskariak**

Airearen pasartea itxi egiten da momentu batean, artikulatzaileen arteko hersketagatik.

Beste izen bat: leherkariak edo eztandakariak. Airea askatzen denean egiten den leherketagatik.

[p], [b], [t̪], [d̪], [k], [g], [c]

Fonetika artikulatorioa

- **Frikariak**

Airearen pasatzea ez da blokeatzen. Tarte estu bat geratzen da artikulatzaileen artean. Fluxu zurrunbilotsua sortzen da.

Beste izen bat, euskeraz: igurzkariak.

[f], [v], [θ], [s̺], [s̻], [x] [χ]

Fonetika artikulatorioa

- Afrikatuak

Artikulazio herskari bat eta ondoren artikulazio frikari bat.

[ʧ], [ʤ]

Fonetika artikulatorioa

- Hurbilkariak

Artikulatzaileak hurbildu egiten dira, baina airea pasatzeko tokia uzten dute, frikariek baino gehiago.

[β̞], [ð̞], [ɣ̞], [ʝ̞]

Fonetika artikulatorioa

- Albokariak

Mihiak airearen pasatzea blokeatzen du aho-barrunbearen erdiko ardatsean (luzetara begiratuta, ez zeharka), baina alboetan mihia jaitsita dago.

[l], [ʎ]

Fonetika artikulatorioa

- Dardarkariak

Artikulatzaile aktiboak pasiboaren kontra laburki jotzen du kolpea, behin edo gehiagotan, airea bibraraziz.

Behin: dardarkari bakuna (tap/flap). Gehiagotan: dardarkari gogorra.

[ɾ], [r]

Fonetika artikulatorioa

- Sudurkariak

Soinu gehienak ahozkoak dira (airea aho-barrunbera pasatzen da bakarrik). Ahosabai biguna faringearen atzealdeko horman egiten dute itxiera, airea sudur-barrunbera pasatzen utzi gabe.

Soinu sudurkarietan, ahosabai biguna jeitsi egiten da, aire fluxua sudur-barrunbera pasatzen utziz, aho-barrunberaz gain.

[m], [n], [ɲ]

Fonetika artikulatorioa

- Kontsonanteak hiru parametro hauen bitartez desberdintzen dira:

  - Ahostasuna edo ozentasuna
  - Ahoskunea (artikulazio gunea)
  - Artikulatzeko modua

Fonetika artikulatorioa

KONTSONANTEAK (BIRIKETATIK IRTENAK)

	Biezpainkaria	Ezpain-horzkaria	Horzkaria	Hobikaria	Hobi-atzekoa	Iraulia	Sabaikaria	Belarra	Ubularra	Faringaria	Glotala
Eztandakari	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Sudurkaria	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Dardara	ʙ			r					ʀ		
Kolpetxo azkarrak (Tap / Flap)				ɾ		ɽ					
Frikaria	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Albokari frikaria				ɬ ɮ							
Hurbilkaria		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Albokari hurbilkaria				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Ikurrak bikoteka agertzen diren lekuetan, eskuinekoak kontsonante ahostuna adierazten du.
Kolore ilunez nabarmendutako eremuek ezinezkotzat jo diren artikulazioak adierazten dituzte.

Fonetika artikulatorioa

THE INTERNATIONAL PHONETIC ALPHABET (revised to 2005)

CONSONANTS (PULMONIC) © 2005 IPA

	Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Postalveolar	Retroflex	Palatal	Velar	Uvular	Pharyngeal	Glottal
Plosive	p b			t d		ʈ ɖ	c ɟ	k ɡ	q ɢ		ʔ
Nasal	m	ɱ		n		ɳ	ɲ	ŋ	ɴ		
Trill	ʙ			r					ʀ		
Tap or Flap		ⱱ		ɾ		ɽ					
Fricative	ɸ β	f v	θ ð	s z	ʃ ʒ	ʂ ʐ	ç ʝ	x ɣ	χ ʁ	ħ ʕ	h ɦ
Lateral fricative				ɬ ɮ							
Approximant		ʋ		ɹ		ɻ	j	ɰ			
Lateral approximant				l		ɭ	ʎ	ʟ			

Where symbols appear in pairs, the one to the right represents a voiced consonant. Shaded areas denote articulations judged impossible.

Fonetika artikulatorioa

- Bi soinu mota nagusi: kontsonanteak eta bokalak.
- Kontsonanteetan, artikulatzaileek itxi edo estutu egiten dute airea pasatzeko tokia.
- Bokalek ez dute horrelako konstrikziorik. Airea pasatzeko toki gehiago.

Fonetika artikulatorioa

Bokalak mihi-bizkarrak ahosabaiarekiko kokapenagaitik desberdintzen dira nagusiki.

- Mihi-bizkarraren altuera, ahosabaiarekiko.
- Mihi-bizkarraren aurreko-atzeko kokapena, ahosabaiarekiko.

Fonetika artikulatorioa

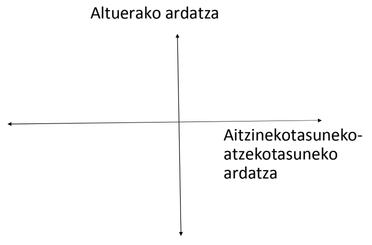

Fonetika artikulatorioa

- **Altuerako ardatza:**

mihiaren bizkarra goian, behean edo (t)artean dagoen.

Goiko, beheko eta arteko bokalak.

Goiko bokalak / bokal itxiak: [i], [u], [y] …
Arteko bokalak: [e], [o], [ɛ], [ɔ], [ə], [ʌ]..
Beheko bokalak / bokal irekiak: [a], [æ], [ɑ], [ɒ]

Fonetika artikulatorioa

- **Aitzintasuneko-atzekotasuneko ardatza:**

mihiaren bizkarra aitzinean, atzean edo erdian dagoen.

Aitzineko/aurreko bokalak:	Erdiko bokalak:	Atzeko bokalak:
[i]..		..[u]
[e]..		..[o]
[ɛ]..	[ə]	[ʌ] [ɔ]
[æ]		
	[a]	[ɑ], [ɒ]

Fonetika artikulatorioa

- Bokalak sortzeko beste parametro bat: **biribiltasuna.**

bokal biribilduak [o], [u]
bokal biribildu gabeak [a], [e], [i]

Fonetika artikulatorioa

Nazioarteko Alfabeto Fonetikoko bokalak

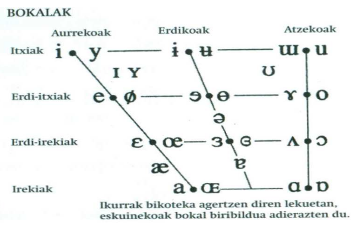

Fonetika artikulatorioa

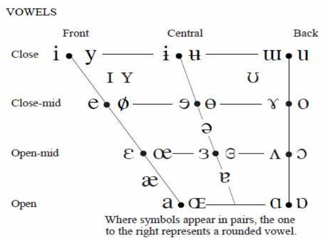

Fonetika artikulatorioa

Eman bokal hauen deskribapen artikulatorioa, tasun fonetikoen bitartez:

[a], [o], [i], [u], [e], [y], [ɔ], [ɛ], [ʊ], [ɪ], [ə], [æ], [œ], [ɑ]

Fonetika artikulatorioa

Diptongoak

<ai>, <ei>, <oi>	[ai̯], [ei̯], [oi̯]
<au>, <eu>, <ou>	[au̯], [eu̯], [ou̯]
<ia>, <ie>, <io>, <iu>	[ja], [je], [jo], [ju]
<ua>, <ue>, <uo>, <ui>	[wa], [we], [wo], [wi]

Fonetika artikulatorioa

Traskribatu hitz hauek:

asto, morroi, bila, sinatzaile, gautxori, hanka, garagardo, hots, denbora.
mosto, belleza, carroña, antes, anfibio, veinte, aunque, parte, jugo, pingüino

Fonetika artikulatorioa

- Alfabeto Fonetikoak soinuak traskribatzeko

- Nazioarteko Alfabeto Fonetikoa (*International Phonetic Alphabet,* IPA)

http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/fullchart.html

Nazioarteko Fonetikako Elkartea *(International Phonetic Association):*

http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/index.html

Fonetika artikulatorioa

Soinu solteak entzuteko:

http://smu-facweb.smu.ca/~s0949176/sammy/
http://soundsofspeech.uiowa.edu/spanish/spanish.html
http://www.yorku.ca/earmstro/ipa/
http://www.phonetics.ucla.edu/course/chapter1/chapter1.html

Fonetika artikulatorioa

- http://sail.usc.edu/span/rtmri_ipa/index.html

Fonetika artikulatorioa

Soinuak hitzetan, hainbat hizkuntzatan:

- http://www.phonetics.ucla.edu/course/languageindex.html
- http://www.phonetics.ucla.edu/vowels/chapter13/chapter13.html
- http://www.phonetics.ucla.edu/vowels/chapter14/chapter14.html
- http://archive.phonetics.ucla.edu/

Fonetika artikulatorioa

Ahozko testuak hainbat hizkuntzatan:

http://www.bbc.co.uk/worldservice/languages/
http://www.rferl.org/howtolisten/default.html
http://www.africanlanguages.org/
http://www.everytongue.com/list1-on-line-recordings. .

Fonetika artikulatorioa

Ingeleserako:

http://www.uiowa.edu/~acadtech/phonetics/english/
http://www.soundsofenglish.org/pronunciation/sounds.htm
http://faculty.washington.edu/dillon/PhonResources/vowels.html
http://www.oupchina.com.hk/dict/phonetic/home.html
http://davidbrett.uniss.it/phonology/page%20with%20frames2.htm